

Synpunkter på förslag till examensmål och programstrukturer m.m. inom ramen för Gy 2011 (dnr 2009:520)

Inledning

Skolinspektionen har getts möjlighet att till Skolverket lämna synpunkter på förslag till examensmål, mål för gymnasiearbetet, programstrukturer, innehåll i och omfattning av inriktningar samt ämnesområden inom ramen för programfördjupningar. Skolinspektionen uppmärksammar att det finns stora skillnader mellan program avseende såväl examensmål som programstrukturer. Skolinspektionen menar därför att det behövs en jämförelse mellan program avseende kvaliteten i examensmål och programstruktur för att säkerställa elevers rätt till en likvärdig utbildning oberoende program.

I nedanstående text visar Skolinspektionen på ett antal faktorer vilka är viktiga att ta ställning till mot bakgrund av de erfarenheter Skolinspektionen gjort och ur perspektivet att utbildningen ska vara likvärdig. Synpunkterna är samlade under två huvudrubriker – Examensmål respektive Programstrukturer. Synpunkterna är företrädesvis av generell natur men illustreras i flera fall av exempel. Det är viktigt att påpeka att dessa illustrationer är just exempel som belyser ett förhållande som kan gälla även på andra program. Under rubriken Programstrukturer har Skolinspektionen också noterat problem som är av programspecifik karaktär. I något fall visar Skolinspektionen här på behovet av en ökad tydlighet medan det i övriga fall handlar om inkonsekventa beräkningar.

Examensmål

Av examensmålen framgår för vart och ett av de 18 programmen om de är yrkesprogram eller högskoleförberedande program. För samtliga yrkesprogram, med undantag för Barn- och fritidsprogrammet (BF) och Vård- och omsorgsprogrammet (VOP) anges i anslutning till samtliga inriktningar att utbildningen kan leda till fortsatta studier på yrkeshögskola. För BF och VOP anges däremot i examensmålen att eleverna ska ges möjlighet att läsa kurser som ger möjlighet till högskolestudier. För Naturbruksprogrammet (NP) anges detta såväl i examensmålet som i anslutning till inriktningarna. Skolinspektionen efterfrågar en konsekvent beskrivning av elevernas möjlighet till fortsatta studier inom högskola eller yrkeshögskola.

Det finns skillnader avseende kvaliteten i examensmål mellan program vilka inte är att hänföra till de enskilda programmens karaktär. Som exempel kan nämnas Naturveten-

skapsprogrammets (NV) examensmål vilka är utformade så att olika delar motiveras genom en logisk, förklarande och motiverande uppbyggnad. Detta kan jämföras med andra program där examensmål anges utan någon närmare motivering.

Vidare tycks det finnas skillnader i kravnivån för gymnasiearbetet. För de högskoleförberedande programmen varierar exempelvis kraven vad gäller elevens färdigheter i att kontinuerligt dokumentera arbetets gång. Då gymnasiearbetet betygsätts kan detta leda till att elever konkurrerar om högskoleplatser med betyg där det ställts olika krav för att erhålla betyget. Kravnivån i gymnasiearbetet på yrkesprogrammen förefaller också variera. Exempel på detta är Industritekniska programmet (IP) och Restaurang- och livsmedelsprogrammet (RL) där detaljnivån i gymnasiearbetets mål i hög grad skiljer sig åt. Även här lämnas utrymme för att betygsättningen av elevernas gymnasiearbete inte blir likvärdig.

Det skiljer sig åt mellan programmen hur väl examensmål och gymnasiearbetet hänger ihop. Det anges som exempel i Fordons- och transportprogrammets examensmål att eleverna bland annat ska utveckla initiativförmåga, idérikedom och företagsamhet.

Vidare ska eleverna utveckla ett ordförråd som är relevant för yrket i båda svenska och engelska. Inget av dessa mål återkommer i gymnasiearbetet vilket medför en risk att skolans arbete med dessa mål aldrig utvärderas. Erfarenheter från den regelbundna tillsynen visar att skolorna brister i sin förmåga att systematiskt arbeta mot mål som inte anges i kursplaner och betygskriterier.

Den regelbundna tillsynen visar också att elever ges olika förutsättningar att nå målen för utbildningen beroende på skola. Det finns exempel på skolor som väljer att minska omfattningen av vissa utbildningsinslag som kräver särskild utrustning eller specialsal. Av examensmålen bör det därför konsekvent framgå vad som ska vara centrala inslag i utbildningen för att tydliggöra vad som krävs i form av utrustning för att kunna tillhandahålla en utbildning som ger eleverna förutsättningar att nå målen.

I nuvarande styrdokument framhålls att "det gäller att tänka programinriktat snarare än ämnesinriktat". I den nya gymnasieskolan förväntas de enskilda ämnenas roll stärkas. Skolinspektionen vill påpeka att de olika programmets examensmål uppvisar olika synsätt i förhållande till detta.

Programstrukturer

Av regeringens förslag i propositionen (Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan, prop 2008/09:199) framgår vilka ämnen som ska vara gymnasiegemensamma. Av propositionen framgår också omfattningen av dem för respektive program. För Ekonomiprogrammet (EP) anges att ämnet samhällskunskap ska omfatta 200 poäng. Av den föreslagna programstrukturen för EP framgår emellertid att de gymnasiegemensamma ämnena i stället för 200 poäng samhällskunskap ska vara 100 poäng samhällskunskap och 100 poäng internationell ekonomi. Enligt den nu gällande ämnesindelningen är internationell ekonomi en kurs inom ramen för företagsekonomi. I den föreslagna programstrukturen erbjuds eleverna samhällskunskap 2 inom ramen för programfördjupningar vilket gör att elever kan gå EP med endast 100 poäng samhällskunskap trots att riksdagen beslutat att alla elever på EP ska läsa 200 poäng i ämnet.

Det är Skolinspektionens uppfattning att den föreslagna programstrukturen för EP inte stämmer med propositionen avseende gymnasiegemensamma ämnen.

Med undantag för Vård- och omsorgsprogrammet har alla program nationellt fastlagda inriktningar. Omfattningen av dessa är dock i många fall så begränsade att de, sett till utbildningen i sin helhet, endast utgör en liten del av utbildningen. Det finns också exempel på program där inriktningar tangerar varandra. Dessa inriktningar är vanligen också förhållandevis små till sin omfattning. Ett exempel på detta är VVS- och fastighetsprogrammet (VVS) som föreslås ha fyra nationellt fastslagna inriktningar, vars innehåll till delar är desamma.

Därtill finns på varje program utrymme för programfördjupningar och individuella val. Utrymmet för programfördjupningar varierar mellan 200 och 900 poäng medan det individuella valet omfattar 200 poäng oavsett program. Under förutsättning att bestämmelserna för individuellt val kommer att vara desamma som idag och att programfördjupningar motsvarar dagens valbara kurser ges eleverna möjlighet att utöver program och inriktning också välja kurser till en omfattning av mellan 400 och 1100 poäng. Mot bakgrund av ovanstående kanske det vore lämpligt med en översyn av de föreslagna programstrukturerna för att ta ställning till hur deras olika uppbyggnader är motiverade i ett långsiktigt perspektiv.

Programspecifika synpunkter

Av programstrukturen för SP ges intrycket att utbildningens samhällsvetenskapliga prägel inom det gymnasie- och programgemensamma utrymmet är svag. En jämförelse med motsvarande utrymme för matematik och naturvetenskapliga ämnen vid NV stärker detta intryck. För att stärka den samhällsvetenskapliga prägeln på SP kan man med fördel utöka utrymmet för de programgemensamma ämnena med samhällskunskap 2 och i inriktningen samhällsvetenskap i stället erbjuda Samhällskunskap 3.

Strukturen för NV stämmer inte då de elever som väljer inriktningen naturvetenskap – samhälle bara får 2 400 p. Förklaringen kan antingen vara att det saknas en kurs om 100 poäng i inriktningen eller att utrymmet inom programfördjupningen för elever med denna inriktning ska vara 300 poäng. På motsvarande sätt stämmer inte heller strukturen för Bygg- och anläggningsprogrammet (BP) där elever med inriktningen Husbyggnad får en utbildning som omfattar 2 600 poäng.

På Skolinspektionens vägnar

Marie-Hélène Ahnborg
Inspektionsdirektör

Carina Abréu
Avdelningschef